

Fimpen

Bo Widerbergs fantasifulla 70-talsklassiker är en familjefilm om ett mirakel – en charmig mix av fotbollspassion, vardagsrealism och humor. **Fimpen** sätter också med avväpnande lekfullhet fingret på tidlösa drömmar om berömmelse. För hur roligt är det egentligen med snabba framgångar när man är en sexårig liten "fimp"?

Rek för åk 1-3

EN FILMHANDLEDNING AV LOUISE LAGERSTRÖM MED FILMHISTORISK INTRODUKTION AV MALENA JANSON

Filmhistorisk Introduktion

När *Fimpen* hade premiär i början av 1974 var regissören Bo Widerberg ett stort namn även utanför Sveriges gränser. Han hade ruskat om den svenska filmbranschen redan 1962 med sin debattbok *Visionen i svensk film* där han bland annat var starkt kritisk mot Ingmar Bergmans totala dominans och

slog igenom stort med sin långfilmsdebut *Barnvagnen* ett år senare. Han nästföljande film, *Kvarteret Korpen*, anses av många som den bästa svenska filmen genom tiderna.

Ett av Bo Widerbergs kännetecken som filmare är det autentiska tilltalet. Han ville bort från de storvulna, gudsfixerade berättelserna som han

menade präglade just Bergmans filmskapande och finna ett verklighets- och människonära berättande.

Han var inspirerad av den nya franska filmvågen och ville, som han själv uttryckte det, ha "liv till varje pris", han ville göra "konst i sidled", filmer som var egensinniga och utnyttjade filmmediets alla möjligheter i stället för att

följa filmindustrins konventioner.

Bo Widerberg hade redan fått ta emot en rad fina utmärkelser för sina filmer, bland annat vid den prestigefyllda festivalen i Cannes, så det kan tyckas förvånande att han i början av 70-talet gav sig på att göra en lättfattad familjefilm som *Fimpen*. Kanske var det så, som Mårten Blomkvist skriver i sin regissörbiografi, att han ”unnade sig” att göra en film som utgick ifrån hans egen, mycket personliga, humor. Och, kan man tillägga, från hans brinnande fotbollsintresse. Han tittade på fotboll, hans spelade själv fotboll och han gjorde senare allt för att hans yngste son, Johan Widerberg, skulle bli en framgångsrik fotbollsspelare. (Och han grät när Johan i tolvårsåldern ville lägga av med fotbollen.)

Idén till *Fimpen* kom när han mötte en liten knatte på en fotbollsplan utanför Stockholm som fullständigt dribblade bort honom. Det var Johan Bergman – pojken som småningom kom att spela huvudrollen. Filmen producerades och finansierades av Widerbergs eget bolag och budgeten var mycket liten. De första tagningarna spelades in på överblivna filmremsor som regissören hade i sitt kylskåp och skådespelarna blev de som råkade finnas till hands. Fimpens familj, exempelvis, spelas av Johan Bergmans riktiga familj. Och alla de superkända fotbollsspelarna, däribland Ralf Edström, spelar sig själva utan att få betalt.

Filminspelningen pågick i två somrar och gick ganska smidigt. Såhär i efterhand är det smått häpnadsväckande hur Bo Widerberg lyckades snacka sig in i det svenska landslagets omklädningsrum, få dem att läsa godnattsagor för lille Fimpen och till och med följa med dem på bortamatcher utomlands. Till Moskva 1973, till exempel, då Sverige spelade landskamp mot Sovjetunionen och det var hårt nära omöjligt att komma in i landet. Strax före matchstart, då arenan var fullsatt och lagen redan på planen, fick han tillstånd att filma sekvenser med den lilla Fimpen som bland annat lägger straffar på den sovjetiske målvakten! Det är väl det närmaste autenticitet man kan komma i en film som är en fotbollsfanatikers fantasi ...

Filmpremiären var till viss del kantad av kaos genom att den sköts

fram ett dygn eftersom ljudläggningen av filmen ännu inte var klar. När filmen till slut kunde börja visas på biograf Spegeln i Stockholm var den fortfarande inte klar utan frenetisk klipp och klistra-aktivitet rådde i labbet. Till slut skickades den sista filmburken med MC-polis genom stan och nådde biografen i sista stund när det var dags för rulbyte. Det råddiga slutarbetet väckte också stor uppmärksamhet i kvällspresen eftersom två ljudtekniker kollapsade av överansträngning och regissören beskyldes inte bara för att vara en usel planerare utan också för att vara för att vara ”auktoritär, patriarkalisk och tyrannisk”. Det var kritik som Widerberg bemötte med föga ödmjukhet: ”Jag är möjligen en halvbra regissör men som arbetsledare och planerare är jag jävligt bra.”

Fimpen har väl knappast gått till historien som en av Widerbergs allra bästa filmer men den mottogs välviljigt av kritikerna och har fått ett långt liv, både bland barn och fotbollsfans. Såhär 40 år efter premiären är det så aktuellt den ännu känns: Även om tidsmarkörerna är många så är fotbollsmatcherna fortfarande rafflande, Ernst-Hugo Järegård som klubbedare fortfarande oerhört komisk och Johans ambivalens inför sin kometkarriär fortfarande hjärtskärande. Därför platsar denna lilla filmpärla bland de tidlösa svenska barnfilmsklassikerna.

Handling

Landslagsfotbollsspelaren Mackan befinner sig på toppen av karriären. Löpsedlarna basunerar ut hans senaste framgångar mot Tyskland och fansen flockas runt hans gula sportbil för att få en autograf.

På väg hem till flickvännen i en Stockholmsförort ser han några småkillar spela fotboll ute på lekplatsen. Han tänker att han ska visa dem några av sina snygga fintar. Men istället blir han bortdribblad av den lille spenslige Johan Bergman. Ett sexårigt fotbollsgeni som kallas Fimpen och som spelar skjortan av alla på gården. Händelsen knäcker Mackans självförtroende och fullkomligt förlamar hans tidigare dansande fötter. Hans klubbedare känner inte igen honom och säger att han inte ens skulle platsa i damlaget.

Mackan inser att han har en form-

svacka och tipsar om Johan som får ta hans plats. Specialtillverkade fotbollsskor i storlek 23 beställs, och en plats i Hammarby som vänsterytter vigs åt Johan som redan i första matchen gör två mål. Snart har även landslagets förbundskapten, Georg ”Åby” Ericson, fått upp ögonen för det lilla fyndet och bestämt att Fimpen ska spela i VM-kvalet mot Ungern kommande söndag.

Landslagströjan med siffran 8 skickas på posten och Johan passar på att ”känna lite” på planen på ett tomt Råsundastadion innan han blir bortkörd. De ungerska spelarna medger inför sportjournalisten att de fruktar mötet med Johan. Matchen blir också ett raffel där Sverige ligger under med 3-0 innan debutanten Fimpen tillsammans med stjärnspelaren Ralf Edström kvitterar. Matchen slutar 3-3.

Johan, som precis har börjat första klass, får resa med till Österrike för att spela nästa kvalmatch. Åby lovar att ta väl hand om den lille och har inköpt sagoboken *Fjorton små björnar* som ska läsas högt vid läggdags för att han ska känna sig trygg. Johans familj ser på tv hemma i Sverige hur deras son ordnar oavgjort. Nästa landslagsresa går till Portugal men nu börjar de vuxna spelarna, som turats om att läsa den rätt tjatiga sagan om björnarna, att surna till eftersom de somnar varje kväll medan Johan ligger klarvaken. Kunde förbundet möjligen tänka sig att köpa en annan bok?

Men sömnbristen börjar göra sig gällande också för Johan. Han kommer ofta för sent till skolan och somnar i matsalen eller liggande över skolbänken. Något som oroar hans fröken som ser att fotbollen tar för mycket kraft och tid och inverkar negativt på pojkens lärande.

Johan märker att han kommer efter i skolan och blir ledsen när han inser att han varken kan läsa eller förstå siffror. Han ber en kvinna på gatan läsa en löpsedel som handlar om honom och hans insatser i Portugal. Den lille ettagluttaren får nu känna på kändisskapets baksida. Mediebevakningen av honom blir lika intensiv som pressen att lyckas. Landslaget försöker se till att han har roligt vid sidan av planen och bjuder på tivoli, men under en landskamp mot England gör han bort sig. ”Fimpen slocknade efter en kvart”

braskar en löpsedel. I ett derby mot Djurgården tjuvas han med domaren och får en varning. Till nästa match är han försenad, kastar sig i en taxi och kläs på av tränarna på planen innan han slängs in i slutet av matchen mot Frankrike. När han vägrar skriva autografer till en hop exalterade fans, eftersom han inte ens kan skriva sitt eget namn, kommer tårarna.

”Fimpen sviker Sverige”. För en journalist berättar Johan att han beslutat sig för att inte längre kalla sig Fimpen utan Johan och satsa på skolan i stället för att följa med på en den viktiga VM-kvalmatchen mot Sovjet i Moskva. Återbudet gör landslaget och Åby, som hängt upp hela anfallsspelet på Johan, förtvivlade. Men till slut lovar han, med stöd från sin familj, att ställa upp en sista gång. På ett villkor, att han slipper höra sagan om *Fjorton små björnar*. Matchen blir en triumf för Johan som säkrar Sveriges VM-plats. Han bärs ut från sin sista match på Åbys axlar.

Mackan, som betraktat Johans segertåg från tevesoffan med en kopp stärkande välling i handen, återfår nu sin forna ekvilibrist och är snart

tillbaks på plan och omsvärmas av supportrar. Johan däremot sitter nöjd som åskådare i publiken på läktaren. I skolan är han väl inte riktigt ikapp, men hans lärarinna påpekar att det finns saker som är viktigare här i livet än att två plus två blir fyra.

Frågeställningar för olika åldrar

Fimpen, som korades till världens genom tiderna bästa fotbollsfilm vid den europeiska fotbollsfilmfestivalen ”11 mm” 2013 är en underhållande film för alla åldrar. Ur frågeställningarna kan läraren själv välja diskussionsämnen som känns relevanta för sin elevgrupp. För de äldre kan fördjupade samtal om idrottens villkor fungera, medan de yngre kan ha lättare att förhålla sig till figuren Fimpen och vad som händer honom i filmen. Man kan ta reda på hur stort fotbollsintresset är bland eleverna och kanske rita, måla eller göra något annat kreativt arbete i samband med filmvisningen.

Verklighet och mirakel

Fimpen är en film om ett stort mirakel i vardagen. Många människor dröm-

mer ju om att upptäckas, bli hyllad och berömd för något man är bra på. För Johan Bergman, en helt vanlig liten kille som bor med sin familj utanför Stockholm, blir drömmen verklighet. Vanligtvis klickar han boll med grannbarnen medan hans mamma skäller, tjarar och försöker ropa in honom från gården när det är mat. Hans storasyster är precis en sådan retsticka som alla syskon och hans pappa är rätt vanlig han med utan att göra särskilt mycket väsen av sig.

Men Johan har en unik talang och en dag blir han upptäckt medan han spelar på den lilla grusplanen utanför sitt hem. Fotbollsproffset Mackan tror inte sina ögon när Johan gör tunnel på honom. Han, som kallas ”kolibrin” eftersom hans fötter tycks sväva över marken, känner sig som en nybörjare. Han inser Johans potential och tipsar sin lagledare om honom. Denne tvekar först men när han ser den lille Johan beställer han snabbt små fotbollsskor och erbjuder honom plats i Hammarby. Sedan är karriären igång och det verkar helt logiskt att Johan ”Fimpen” Bergman ska spela i landslaget. Snart leder han Sverige till oanade framgångar och

Åby hänger upp laget taktik utifrån Johans position i laget.

Filmen beskriver ett mirakel där en sexårig pojke blir nationalhjälte över en natt. Livet med kompisarna, där han gärna springer ut i skogen eller kikar på de nyfödda kattungarna i ett närbeläget stall, blir en påminnelse om att han faktiskt bara är en vanlig liten kille. Skolan är kanske det som blir svårast att kombinera med det nya livet som superstjärna. Insikten om att livet blir svårt om man inte kan räkna eller ens skriva sitt namn blir en avgörande vändpunkt för Johan.

- Johans liv blir som en spännande dröm där han står i centrum för hela Fotbollssverige. En osannolik händelse, men ändå inte, sådan filmen skildrar den. Kontrasterna uppstår där Johans vardagliga liv ställs mot det spektakulära livet som elitfotbollsspelare. Han försummar skolan, hinner inte leka med sina kompisar och får inte längre vara med och spela fotboll på gården. Hur går det till när han blir upptäckt och hur vänder det upp och ner på livet för honom? Vad händer i skolan?

En komisk effekt är förstås Johans litenhet. Hans små fotbollsskor i raden

bland alla de stora, hur han springer i midjehöjd med de vuxna spelarna och får höra godnattsagor när han ska sova. I ett avgörande matchskede mot Ungern ber han Ralf Edström knyta hans skor eftersom han inte kan själv och motståndarna passar på att göra mål. Vissa tar förstås inte Johan på allvar. När han plankar in på Råsunda fotbollsstadion blir han bryskt bortkörd av en vaktmästare som tror att han skämtar när han påstår att han ska spela där snart.

- Fundera över vid vilka tillfällen filmen gör en poäng av Johans lilla person i den stora världen gentemot de vuxna? Varför är det roligt med kontraster? Hur tycker ni att vuxenvärlden beskrivs? Hur betar sig tränare, föräldrar, lärare, Mackan och andra som Johan möter? Finns det någon han kan anförtro sig åt och känner sig trygg med? Skrattar man någon gång åt Fimpen på ett elakt sätt? Har ni varit med om att vuxna har skrattat åt er på ett sätt som känts elakt, jobbigt eller på något sätt kränkande?
- Mackan är en karaktär som både är avundsjuk på Fimpens talang och den som sätter igång hela Fimpens karriär. När Fimpen lägger av återfår

Mackan sitt självförtroende. Hur upplever ni Mackans karaktär, kan ni förstå hans avundsjuka? Hur hanterar han den? Är han realistisk eller en figur som förstärker det fantastiska?

Johan framställs trots sin späda gestalt som ett självständigt, eller som vi ofta säger i dag, kompetent barn. Han tar tunnelbanan själv, hämtar paket på posten och tvekar inte att stoppa en taxi för att hinna till fotbollsstadion. Förhandlingarna med landslaget sköter han själv via telefon.

- Hur uppfattar ni hans sätt att klara sig? Får han rentav klara sig lite för mycket på egen hand? Vilka saker gör ni på egen hand, eller skulle ni vilja göra? Får barn göra mindre i dag och varför tror ni i så fall att det är så? När känner man sig lite vuxnare? Försök att komma på andra figurer i barnkulturen som betar sig på samma sätt, barn som är bra på att klara själva.

Vi påminns om att Johan är ett barn som behöver leka, gå i skolan och leva ett vanligt liv påminns vi trots allt om. I slutet talar Johan om för en journalist att han bestämt sig för att bli en alldeles "vanlig kille i Sverige". Han ska inte kalla sig Fimpen längre utan bara Johan. Beslutet är hans eget.

- I vilka är det stunder extra tydligt att Johan är en vanlig grabb som behöver få vara just barn? Vad tror ni leken med kompiserna i skogen och stallet betyder för honom? Vid vilka ögonblick blir han ledsen? Hur försöker hans fröken tala med honom om hur han bättre ska hänga med i skolan?

Tidlös saga och realistiskt tidsdokument

Fimpens regissör, Bo Widerberg, var väldigt mån om att hans filmer skulle förmedla "ett stycke liv"; att människor skulle tala naturligt, att miljöerna skulle vara autentiska och att händelserna skulle verka levande. Huvudrollsinnehavaren Fimpen, som hette Johan Bergman på riktigt, hade fått sitt smeknamn efter sin pappa. Det är också hans egna föräldrar som spelar med i filmen och scenerna från deras hem spelades in i deras radhus i Segel-

torp utanför Stockholm. Grusplanen på den bergiga innergården var däremot Widerbergs egen utsikt från hans hem i Gröndal.

För att få till de realistiska fotbolls-matchscenerna filmade man i samband med riktiga matcher inför fullsatta läktare strax före avspark och i omklädningsrum på träningar. Widerberg nästlade in sig i genuina intervjutillfällen och presskonferenser för att sedan använda dem i filmen.

- Johans familj är med lite i marginalen, nästan som bifigurer i sammanhanget. Men vi får ändå en bild av hur det ser ut därhemma. Hur skulle ni vilja beskriva Johans familj? Hur är hans förhållande till systemen? Hur är stämningen hemma hos dem när Åby Ericson ringer och erbjuder Johan en plats i landslaget? På vilket sätt blir killarna i landslaget något av en extra familj för Johan?

De fantastiska händelserna i *Fimpen* införlivas i det vardagliga så att det inte framstår som underligt att en sexåring inte bara platsar, utan blir den främste, i landslaget. Ingen reagerar med förvåning, inte Johan heller, utan det hela är som om det verkligen kunde ha hänt.

- *Fimpen* är som en saga, ett mirakel som vänder upp och ner på tillvaron. En berättelse i gränslandet mellan realism och fantasi, som tar avstamp i en alldaglig miljö där man minst av allt skulle förvänta sig att underverk skulle ske. Hur förenar filmen det vardagliga med mer fantastiska inslag? Hur tycker ni att filmen gör det osannolika trovärdigt?
- Film handlar mycket om att skapa stämningar och förmedla känslolägen. Widerberg ville med ett naturligt ljud och ljus förmedla en trovärdig atmosfär i alla filmens miljöer. På den dammiga spelplanen, i naturen, i skolan och på högljudda fotbollsmatcher. Det finns också ett musikaliskt återkommande tema som följer Fimpen som en signaturmelodi. Vad uppfattar ni som ”verkligt” i filmen? Finns det några scener och stämningar som särskilt stannar kvar? Beskriv så målande som möjligt vad som skapade en viss atmosfär?

- *Fimpen* kan ses som en tidlös saga om drömmar, framgångar och underverk. Men med sina fyrtio år på nacken blir den också en skildring av en epok. En film som spelades in på sjuttioalet upplevs i viss mån som en bild av 'för länge sedan' för lågstadiel elever idag. Om man betraktar filmen som ett tidsdokument: vad, i miljöer, kläder, bilar och kanske sättet att tala, känns annorlunda mot idag? Var det något som ni tror var typiskt för den tiden? Skiljer sig själva filmberättandet när det gäller tempo, klippning och effekter från de nya filmer som ni ser idag? I så fall på vilket sätt?

Kändisskap - en medalj med två sidor

”Dig känner jag igen”, säger fröken till Johan första dagen i skolan. ”Sportspeglenn”, svarar han utan att tveka. Det lilla fotbollsundret har blivit en kändis och mediernas gunstling. Från att ha varit en anonym pojke förvandlas han till en svensk nationalklenod. Hans unika talang har till och med börjat uppmärksammas utomlands. Och det går rasande fort. Journalisterna flockas och ringer hem. Han syns på tv och blir en idol för andra barn.

- Många barn har idoler på affischer över sängen. Men till skillnad från alla andra kan Johan sätta upp en väggplansch med fotbollslandslaget där han själv ingår. Man kan säga att han lever många barns dröm. Men vad händer med Johan när han blir

kändis? Vilka upptäckter gör han om att vara i rampljuset? Varför drömmer så många om att bli berömda? Vilka saker vill man bli känd för?

Johans ansikte används i reklam för läskan Fimponad. Som han egentligen tycker ”smakar skit”. Att kändisar säljer var givet redan på 70-talet. I dag är kändiskulten intensivare och drivs av en allt snabbare snurrande mediekarussell. När *Fimpen* utspelar sig fanns varken datorer i varje hem, mobiler eller sociala medier.

- Hur skulle ett fenomen som Fimpen uppmärksammas i dag, tror ni? Hur tror ni att han skulle användas som ”produkt” för att sälja saker?

Som för de flesta kända personer är det många runt Fimpen som ser sin chans att sola sig i glansen. Rektorn låter ett gäng journalister störta in på lektionen och ta bilder medan han glädjer sig åt hur berömd hans skola kommer att bli ute i Europa. Också kraven på Fimpen blir större och minsta misslyckande blåses upp av kvällstidningarna. När han vägrar skriva autografer, eftersom han inte kan skriva, börjar fansen ropa att han är en diva. Efter det börjar han tröttna på uppmärksamhet och krav och när telefonen ringer säger han att han inte längre har tid.

- Fundera på hur det vänder för Johan och hur kraven blir belastande? Vilka andra negativa sidor av berömmelse får han känna på? Vad tror ni skulle vara fördelarna eller nackdelarna med att vara kändis? Är det något ni själv drömmer om?

Trots att filmen kretsar kring Johan förblir hans person något fjär. Han befinner sig i stormens öga med ett ofattbart lugn. Något som lämnar utrymme för att fantisera kring vad han tänker och känner. När han första dagen ska rita ett självporträtt är det förstas med en fotboll. Den symboliserar vem han är och vad han älskar att göra. Som Fimpen, den hyllade fotbollsspelaren, känns den bilden avlägsen. Det är inte längre bara han och en fotboll utan han har blivit en kugge i ett stort maskineri.

- Vem är Johan/Fimpen enligt dig? Får man lära känna honom? När kameran fångar hans ansikte i sista bildrutan; vad tror ni han tänker? Hur tror ni att skulle ni fantisera det går för honom senare i livet?

Fotboll - dyrkan och gemenskap

Man kan lugnt säga att *Fimpen* är en fotbollstokig film av en fotbollstokig regissör där ingen möda sparats för att skapa fotbollseufori. Den tidens stora stjärnor – Ralf Edström, Ronnie Hellström och Ove Kindvall – ställde upp som sig själva utan ekonomisk ersättning. Det är som om Zlatan Ibrahimovic, Andreas Isaksson och Kim Källström skulle lockats att spela motsvarande roller i en film i dag.

Fotboll är något som engagerar många. I alla åldrar, samhällsklasser och på olika nivåer. Några spelar själva, andra är hängivna supportrar eller nöjer sig med att följa de stora mästerskapen på tv. Fotbollen är till sitt väsen både jordbunden och enkel men har samtidigt kommit att bli mytomspunnen och en gigantisk kommersiell maskin där enskilda spelare genererar astronomiska summor.

Fimpen andas och lever fotboll och vill förmedla tjusningen både i att spela själv och sitta på läktaren för att heja på sitt lag. Fotboll är kanske världens största sport som engagerar på lokal, nationell och universell nivå. Ibland råder rena fotbollsfebern och vid förra årets fotbolls-EM för damer väcktes ett nyvaknat intresse även för tjejers fotbollsspelande i medierna och hos allmänheten.

- Vad tycker ni om fotboll? Är ni själva engagerade? I lag, som supportrar eller bara en lagom intresserad åskådare. Vad kan man lära sig genom att vara med i ett lag förutom att spela? Om ni inte är lika fotbollsfrälsta: Tycker ni att fotbollen tar alltför stor plats? På vilket sätt?

Fotbollsdrömmar delas av många. Både som verklighetsflykt och en kanal för att få beundra och se upp till något eller någon. Att Zlatan har haft enorm betydelse för ungas intresse för fotboll kan inte ha undgått någon. Men han

har också indirekt väckt lusten att läsa genom sin självbiografiska bok *Jag är Zlatan*, nedtecknad av journalisten David Lagercrantz. Boken finns också i en lättläst version.

- Vad tycker ni om Zlatan? Vad betyder han som förebild, både för de fotbollsintresserade och andra?

Fotboll är en universell sport som engagerar och förenar och som ingen annan sport kommit att bli en symbol för stora klassresor. Några av de största inom sporten kommer från enkla eller rentav fattiga förhållanden. Zlatans uppväxt i Rosengård var delvis en kamp för mat på bordet, Cristiano Ronaldo tillverkade fotbollar av ihoprullade strumpor och Marta Vieira da Silva stoppade tidningspapper i alltför stora fotbollsskor. Det är berättelser om att ta sig ur fattigdom.

- På vilket sätt blir fotbollen en värld där askungesagan blir verklighet? På vilket sätt kan man drömma utan att man egentligen tänker bli ett fotbollsproffs?

Fimpen bygger på genuina fotbolls-matchbilder, varvade med inklippta sekvenser där Fimpen är med i spelet. Läktarbilderna som med den tidens teknik hade varit omöjliga att fuska fram är som nämnts filmade vid riktiga matcher i Sverige och utomlands. Fotboll är som ett stort skådespel med sin speciella uppbyggnad av akter, scener och dramatisk upplösning. På film måste man dessutom skapa en särskild dramaturgi för att det ska bli spännande. I *Fimpen* bygger flera matcher på att Sverige ligger under för att sedan reducera och slutligen låta Fimpen avgöra.

- Fundera över hur filmen arbetar med matchscenerna för att skapa dramatik. Vilka fotbollsscener gillar ni mest? Vilka andra filmer om fotboll tycker ni om?

Vi blir ofta påmind om fotbollskulturens mörkare sidor. Bråk och våld på och utanför läktare i samband med matcher är ett stort problem och riskerar att skrämja bort publik. Många vittnar om att de tvekar att ta med sig

sina barn eftersom stämningen på stora matcher är hotfull, rentav farlig.

- Brukar ni gå på matcher? Hur påverkar den stökiga miljön er känsla för sporten och viljan att se fotboll på riktigt? Hur känns det när så många människor är samlade? Är det spännande, otäckt eller kanske pampigt?

Idrott på lek eller allvar

Med sin finurliga magiska realism sätter *Fimpen* indirekt fokus på frågan om idrotten som lek eller allvar.

I filmen illustreras detta av Johans snabba resa från lekfullt spelande på gården med grannbarnen till en toppposition i svenska landslaget. Trots att han får uppleva allt han kanske drömt om blir de uppfyllda fantasierna strax problematiska.

Johan har svårt att ta kritik i omklädningsrummet och muttrar att "det blir inte bättre om man bara skäller, det blir bara sämre." Han blir också ledsen då han inte längre får spela med barnen på gården. Inte för att han, som en snäll tant tror, inte får vara med utan därför att han är för överlägsen. Den scenen blir också en samlande bild för det som Johan är på väg att förlora. Sin lek, sin skolgång och sina kamrater.

- Vad händer med Johan när han blir spelare på elitnivå? Vad går förorat? Hur kommer han på vad som är viktigt?

I dag är situationen med elitsatsningar för barn annorlunda än på 70-talet när *Fimpen* gjordes. På ett sätt blir filmen en fyndig förutsägelse av dagens situation. Vissa sportklubbar börjar redan från låg ålder "toppa" sina lag och selektera ut de bästa för att säkra återväxten. Det gäller framför allt fotboll, men är vanligt även inom gymnastik, tennis och ishockey. Förutom att unga tidigt förväntas satsa finns det en handel med unga fotbollstalanger som värvas till klubbar utomlands – så tidigt som vid tio års ålder. Det finns ungdomar som har gett upp sin skolgång för att exempelvis åka till England för att satsa på fotboll på heltid. Barn har på detta sätt faktiskt blivit handelsvaror att investera i.

Att verkligen satsa handlar om att tidigt utnyttja och hitta talanger. Men

det skapar också väldigt stora förväntningar hos barnen vilket i sin tur riskerar att grumla både drömmar och lusten till fotbollen.

- Hur tänker ni kring att man tidigt satsar på att bli professionell? Vilken roll spelar föräldrar och tränare? Kan barn själva avgöra vad som är bra för dem? Vilka risker tror ni att det finns om man bestämmer sig alltför tidigt? Vilka andra saker i livet kan man tvingas offra om fotbollen, eller någon annan idrott, tar all ens tid? Hur hanterar man som barn idrottsliga nederlag?

Fotboll är på ett sätt en jämlik sport och något som alla kan utöva. En boll, en plätt att spela på. Och målstolpar kan man göra av vad som helst. Det är också en lek som på ett naturligt sätt kan skapa gemenskap. Man får röra på sig och ha kul. Samtidigt finns en baksida där alla kanske inte tycker att det är lika roligt, de platsar inte eller är ointresserade. Fotboll i skolan kan för många också kännas som ett tvång och en sport där en del känner sig utestängda.

- Diskutera gärna vilken roll sport spelar i era liv i vardagen. Upplever ni negativa situationer i samband med sportutövandet? Får alla vara med? Hur gör man så att de som inte vill kan tycka att det blir roligt? Är det viktigt att vara bra på sport? I så fall: varför?

För att få statligt stöd till idrottsföreningar i Sverige förbinder man sig att följa FN:s barnkonvention.

Bland annat ska barnen ha lika rättigheter, lika värde, bli sedda och respekterade. Deras bästa ska sättas i främsta rummet, de ska ha rätt att utvecklas individuellt och inte diskrimineras eller kränkas. Att det här är något som inte alla aktiva idrottsledare följer, eller ens känner till, påverkar hur barn upplever idrottsvärlden.

- Vilka egna erfarenheter har ni av ledare inom idrotten? Vilka värderingar gäller? Hur betar sig föräldrarna runt omkring?

- Vem sätter mest press på barn tror ni? Barnet självt, föräldrar, kompisar eller tränare? Vad är skillnad på barns idrottande och vuxnas?

Fördjupningstips:

- UR:s radioserie *Idrottens himmel och helvete*
<http://www.ur.se/Produkter/179816-Idrottens-himmel-och-helvete-Barn-och-elitsatsning>
- UR:s tv-serie *Tränarens himmel och helvete*: <http://www.ur.se/Produkter/180954-Tranarens-himmel-och-helvete-Rattigheter-och-skyldigheter>
- Radioinslag *Fotbollsfabriken – om jakten på unga talanger*: <https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/342919?programid=1316>
- Artikel i GP 4 mars 2014 om elitesatsning på 8-åringar: <http://www.gp.se/sport/fotboll/1.2298906-ifk-plockar-8-aringar-till-sin-elitsatsning>
- Inslag SVT 7 okt 2013 om elitesatsningar: <http://www.svt.se/sport/svt-granskar-elitidrottsatsning-for-barn>

Produktionsuppgifter

Sverige 1974

Producent: Bo Widerberg

Manus & regi: Bo Widerberg

Foto: John Olsson

Klippning: Bo Widerberg

Scenografi: Lotta Melanton

I rollerna:

Johan Fimpen Bergman – Johan Bergman

Mamma – Inger Bergman

Pappa – Arne Bergman

Syster – Annelie Bergman

Lärarinnan – Monica Zetterlund

Mackan – Magnus Härenstam

Klubbledare – Ernst-Hugo Järegård

Rektor – Carl Billquist

Tekniska uppgifter:

längd: 89 minuter

censur: Barn tillåten

Premiär: 1974-02-15

Förbundskapten Georg "Åby" Ericson och fotbollsspelarna från svenska fotbollslandslaget, Ralf Edström, Ronnie Hellström, Ove Grahn med flera som sig själva.

Observera:

Svenska Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution sedan den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar. Via länken www.sfi.se/filmdistribution kan ni lära er mer om hur man hittar och bokar film.

Det svenska barnfilmsarvet

Med början 2014 kommer en rad filmer ur den svenska barn- och ungdomsfilmshistorien att släppas i nyrestaurerade och digitaliserade kopior som blir tillgängliga för skolbio. Mer om digitaliseringsprojektet, filmerna och hur du bokar dem kan du läsa på sfi.se/filmiskolan.

Redaktion: Malena Janson & Kaly Halkawt, Svenska Filminstitutet, juni 2014